

MENTOR I PJESNIK

Ljetni je dan tisuću devetsto i treće godine. Sakrivena od sunca i ljudi, na jednom neosvijetljenom tavanu, među starim namještajem paučinom sapetim za trule podne daske, čuči figura. Nosi crno, svečano odijelo. Iznad besprijekorno svezane kravate, na mladom licu, vilice položene na prsa, izbijaju simptomi unutarnjeg spora. Obrvom i obrazima titraju tikovi. Čvrsto stisnute usnice se meškolje i zubi ih moraju držati zatvorenima, grizući s unutarnje strane. Uspiju se osloboditi, ali ne puste glasa, uvidjevši da su se htjele obratiti nečem nevidljivom.

Prijatelji ga zovu pjesnikom, blaga šala na njegov račun, ali on je tu titulu nosio tihim ponosom. Čak i kad je odabrao zvanje koje zahtijeva najveću pozornost i strogost u mišljenju, pobožnost koju je osjećao prema poeziji nije se ugasila. Štoviše, suočeni s pragmatičnošću studija, stihovi koje je obožavao zasjali su pred njim obnovljenom iskrenošću i plemenitošću. One koje je sam pisao, smatrao je dosljednim nasljednicima.

Sjeti se te samoljubivosti i prepozna u njoj grijeh odgovoran za kaznu koju upravo trpi. Konačno uspije shvatiti uvredu iza svog nadimka. Njen udarac, gomilan godinama, izbije mu zrak iz pluća. Pjesnik. Pogleda u svoje ruke, drhtave i nemoćne. Pjesnik, pjesnik. Stisne kosu šakama. U ritmu jeke koja mu svojim valovima raznosi misli, ljulja se čučeci. Zvuk ponavljajuće riječi postane gušći, pretvori se u kap istopljenog olova koja, padajući s stropa, ispisuje osudu po njegovom tkivu. Pritisak se spusti s tjemena vatrenim žilama, obavijajući kostur kao loza. Prepozna taj osjećaj. Imao ga je priliku već jednom istrpiti, kad je ona, čija je ljepota bila nepoštena; istovremeno treptaj božanske bestjelesnosti kad je sve opet jedno, kao i paklena vječnost besane noći kad tama odluči pokazati koliko duboko može zabiti svoje rilo u slabost; istovremeno gruda trnja stisnuta rebrima, kao i zagrljaj, mekan obraz, miris kose ...

Neotporna površina pjesničkog uma potone ispod usijane misli i otvori vrtoglavu dubinu koja izigra vizije budućnosti neizdržljive sramote. Poplava otrovane krvi spusti se na dušu. Njen blagi stisak ne uspije odoljeti i odvoji se od tijela. Struja ju odnese daleko od tavana, mikroskopskog u daljini, prema viru. Prije nego što se utopi, opet se sjeti nje. Jedna suza klizne niz nos i padne na prašnjavi pod. Točka vlage šapne,

Bijedo.

Pjesnik iščupa kosu. Šok vrati svijet bliže njegovim prirodnim konturama. Kroz sićušne šupljine gdje je počivalo korijenje, sada crvenilom natopljene, spusti se bol i oboji strah u cmizdravi, dječji bijes. Ustane. Šutne stolicu iskrivljenih nogu. Prevrne crvima izbušen stol. Ugleda mali ormar od svijetlog drveta koji dotad nije uočio. Prednja strana mu je ostakljena i naziru se redovi knjiga. Hrptovi mu se učine poput lica zgrčenih u grimasu suspregnutog smijeha. Probije se kroz nered i snažno otvori vitrinu od čega se izvale jedna vratašca koja uz lomljivu stakla tresnu. Kreveljenje i ponižavanja pištajućih glasova napadnu ga s polica,

Na oblaku si ponad mora bio?
U izmetini si ispod matere bio.
Dignuo si na ruke ženu?
Ne možeš ni ... svoj dići.

Zgrabi prvu knjigu na najvišoj polici i baci ju u zid. Druga mu se također ne učini nevinom, pa i ona odleti preko sobe. Slijedio ih je nekakav spis na latinskom koji je izgledao naročito pokvareno. Nasumce ga otvori i pljune na listove. Za pravi rječnik se pri izbačaju posluži s obje ruke. Pri udarcu o zid načini rupu iz koje isipi linija stare žbuke. Krvnički temeljito očisti gornju policu i odmah prijeđe na drugu, ne obazirući se na građu ili pisca, godinu ili jezik, sve mora otići. Hrpa kažnjenih raste pod zidom. Njihove bijele iznutrice, oslobođene uveza, lete sobom, šušajući,

Kokodači sad.
Sramota je krvava krijesta što ti pulsira na glavi.
Kokodači sad.
Propuštene prilike zveckaju ti lubanjom kao šaka oštrica.
Svećeniče vlastite slabosti.
Na deset koraka čuje se zvonjava, na deset koraka smrdi tvoja bijeda.

Obuzet osvetom, pjesnik se ne obazire. Naiđe na knjigu manjeg formata, ukrašenu življim bojama od drugih. Izvuče ju sa strepnjom. Poznato ime koje je cijenio, pljune mu u oko s korica. Hihoće se i naslađuje njegovoj propasti, od pakosnog veselja poskakujući mu na dlanu. Kranjčević. Pjesnik zaurla,

Otrovni huškaču! Izrabitelju patnje! Haluciniraš o osvetoljubivom Bogu! Urlaš fanatizme i mržnju! Što ti znaš o hrabrosti? Mrtva je, iskorijenjena iz povijesti. Zar nas želiš uvjeriti kako bi i vlastitu majku bacio u peć kad bi to donijelo domovinu? Zar bi i djevicu suznih očiju uz poljubac poslao na bajunete u ime slobode?

Rastrga svezak i zgazi ga nogom. Dohvati se sljedećeg na redu za pogubljenje, kad ono još veća pljuska! Preradović!

Ti opsjenaru! Alkemičaru! Huljo! Ti si me upropastio, učinio ludim, a vjerovao sam ti više nego ocu! Zarazu oblačiš u mašne pa njome trguješ. Pod krinkom časnih snova i snažnih obećanja, ušulja se kroz neoprezno uho, a kad tamo pusti korijenje, prolupa kao rak! Ljubav nije život! Ljubav je smradni iscjedak što se rasteže po ustima onih do ludila usamljenih. Ljubav je klopka manipulirajućih, samoobmana bludnih i nož okrutnih, ali sveta nije i smrti vrijedna nije. Pamet i snaga sada mi trebaju da obilježim svoju sudbinu, a jedino čega se mogu sjetiti su tvoja buncanja. Tvoje su riječi pojele sve!

Knjiga mu ispadne iz ruke. Prevrne ormar na stranu, odgura ga do vrata pa nogom pošalje niz stepenice. Skupina znatiželjnih privučena bukom se razbježi ispred tutnjeće težine koja prizemlji u hrpi slomljenih dasaka. I stol se skotrlja, praćen s par stolica.

Smiri se luđače! Razbit ćeš cijeli fakultet! Budi muško pa barem otkaži ispit! Ispričaj se komisiji.

Vika odozdo dopre do pjesnika dok se spremao baciti stalak za kapute. Zaustavi se.

Dosta im je komedije. Žele me izbaciti, možda i prebiti. Evo me.

Zgužvan i prašnjav, pjesnik se pojavi na vratima. Kod podnožja se stuba okupilo ljudi obučenih u odijela svečana kao i njegovo, ali čista i uredna. Pažljivim koracima, pridržavajući ogradu, siđe pred njih. Prepozna čovjeka kojeg je više od desetljeća nazivao prijateljem. Trzne, očekujući udarac, kad mu ovaj pokuša staviti ruku na rame. Htio je odmah poći profesorima, ali ga zaustave. Otresu prašinu s njega i izravnavaju mu odijelo. Zaspu ga savjetima i

ohrabrenjima, kroz čiju tanku opnu lažne susretljivosti i zabrinutosti pjesnik prepozna podla ismijavanja. Pokušaju izvući od njega što mu je. Promrmlja nešto neiskreno. Pomisli,

Znam ja vas, zdrave i mirne. Završni ispit, koji ste s lakoćom svladali, već vam je tema daleka i dosadna. Moja slabost došla vam je kao začim za vaš uspjeh. Želite detalje koje ćete moći upotrijebiti za šalu na slavlju nakon promocije, iako sumnjam da ćete se tada još sjećati ovoga. Prevrtiljiva je vaša pozornost i nametljivo je vaše zdravlje.

Kad ocijene da mu se u očima smirila groznica, odvedu ga pred ispitnu prostoriju. Otvore mu vrata.

Bočne zidove dugačke sobe čine ormari, visoki do stropa, ispunjeni knjigama. Njihove su police odzvanjale zviždanjem i žamorom, vrstom buke kakvu proizvodi mnogobrojna rulja okupljena na tribinama arene, nestrpljiva i dosadna čekanjem smaknuća. Komisija je na drugom kraju. Tri sjeda čovjeka poredana iza masivne katedre promatraju ga nečitljivim izrazima lica, a isto čine i portreti odličnika obješeni iznad njih na drveni zid, čitav tucet strogih očiju. U pjesniku ostane još samo mali plamen svijesti, jedva dovoljan da ga odnese do stolice za koju su rekli da je namijenjena njemu. Iz grla, u kojem kao da ga je gušio zdrobljeni grkljan, iscijedi,

Kukavica sam i glupan. Otići ću. Sve ću pospremiti.

Kuda idete? Nećemo dopustiti da nas par komada starog smeća, koje ionako treba izbaciti, spriječi da saznamo što se dogodilo. Čuli smo kako uspijevate vrsno baratati materijom puno kompliciranijom od Krainzovog „Sistema“ iz kojeg ste se trebali pripremiti. Čega ste se uplašili?

Objašnjenje počne s par mucavih, neuspješnih pokušaja sastavljanja rečenice, pogleda prilijepljenog za cipele koje su se gubile u labirintskom uzorku tepiha. Ormari se zanjaju i zaklope nad njim, Proljevajući lavinu knjiga. Duboko udahne pa uspije izreći ispriku. Pa još jednu. I još jednu.

Slična epizoda bila bi me odvela u inozemni sanatorij. Ova bolest je krvno nasljeđe moje obitelji. Moj djed po ocu imao je dvanaestero braće i svi su povremeno upadali u pomračena stanja. Moj mlađi brat isto nije pošteđen. Iz Beča, gdje je bio na studiju, slao je doma pisma u kojima govori kako se mora skrivati od ruskih špijuna. Otac ga je morao poslati psihijatru na procjenu. Ispitu

ne mogu pristupiti zbog vlastitih nedostataka, ali samo želim naglasiti da lijenost nije jedan od njih. Ovom ispitu sam podredio sve.

Kako su se riječi nizale, vrati mu se glas. Vokali se zaokruže, a konsonanti otvrdnu. Ruke, koje su bile skrušeno počivale na koljenima, pridruže se ritmu pričanja. Izazvan sumnjom jednog od profesora u njegovu pripremljenost, posegne za „Sistemom“, uredno posloženom u njegovom pamćenju, zagleda se ravno u komisiju i spomene jednu od temeljnih teza. Učini mu se besmislenom bez konteksta pa odrecitira čitav odlomak, do sloga točno. Ponizne i plahe riječi se razbježe pred bubnjem latinštine stručnih izraza. Dva sata provede rastavlajući i sastavljajući sitne mehanizme austrijskog prava, povremeno usmjeren pitanjima profesora kad bi se počeo približavati izgovaranju nervoze. Kad konačno završi, potone u prijašnje stanje i zagleda se u cipele, ne primjećujući odobravajuće poglede. Jedan od profesora ustane,

Čestitam, kolega! Položili ste s izvrsnim uspjehom. Bit će još i pravnik od vas.

Pjesnik skoči sa stolice, blijed kao žrtva prijevare,

Ali ... Ali, to je nemoguće! To je nepošteno! Ja protestiram!

Dvorana je ispunjena toplinom slavlja koje se bliži vrhuncu. Pjeva se i pleše. Zaljubljeni bježe od buke pronaći mirni kutak. Događaji studentskih dana rekapituliraju se vinskom razdraganošću i nostalgijom. Na sve strane se dijele obećanja, poljupci i boce. Lica su zbijena, ruke su isprepletene, tone se u meke zagrljaje. Na rubu tog pijanog vrtloga stoji pjesnik i promatra ga. Vrte se ljudi zaneseni blizinom rastanka. Sreća im je plačljiva, a tuga raspjevana.

Prizor dirljiv i svet.

Pomisli pjesnik.

Ispričavam se, Kranjčeviću.

Kaže za sebe i otpije.

Oprosti mi, Preradoviću.

Kaže i popije.

Sada želim živjeti.

Iskoči u bujicu.

*Oj pjesniče nesretniče!
Suh si listak ti na gori,
Koj od sunca nebeskoga
ne sazrije nego izgori.*

Preradović

Marijan Brkić